

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АПОСТОЛЮК ОКСАНА ЗІНОВІЇВНА

УДК 332.87.009.12

**МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДТРИМКИ КОНКУРЕНТНОГО
СЕРЕДОВИЩА НА РИНКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Мельник Алла Федорівна, Тернопільський національний економічний університет, завідувач кафедри державного і муніципального управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Поплавська Жанна Василівна, Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки

кандидат економічних наук
Андрейченко Андрій Вадимович, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, доцент кафедри економіки та управління

Захист відбудеться «1» квітня 2011 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 460004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий «1» березня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
к.е.н., доцент

О.П. Дудкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з основних передумов якісно нових перетворень в житлово-комунальному господарстві України є формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг (ЖКП), як дієвого механізму виходу галузі з кризи. В цьому відношенні загострюється проблема несформованості ринкових відносин та наявності низки чинників, які стримують входження нових суб'єктів на цей ринок. Зокрема, це обумовлено: по-перше, непрозорою системою тарифоутворення на житлово-комунальні послуги, які регулюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і передбачають покриття лише частини витрат на виробництво послуг, що обмежує конкурентну пропозицію на ринку; по-друге, існуванням перехресного субсидування; по-третє, високою дотаційністю житлово-комунального господарства, яка покриває різницю в тарифах і затратах на виробництво послуг, тоді як ринкові відносини передбачають самоокупність затрат; по-четверте, високим рівнем зношеності основних фондів, результатом чого є виробництво та надання неякісних послуг; по-п'яте, наявністю великої кількості пільгових категорій споживачів та високою заборгованістю за сплату вартості отриманих ЖКП.

Сьогодні на практиці по-різному підходять до розв'язання цих проблем: через залучення кредитів в модернізацію житлово-комунального господарства; розвиток нових форм управління житловим фондом (об'єднань співвласників багатоквартирного будинку, служб єдиного замовника, залучення приватних підприємств); проведення конкурсного відбору підприємств до участі в наданні житлово-комунальних послуг. Однак ці організаційні дії ще не набрали масовості, що не дозволяє вирішити зазначені проблеми, оскільки ринок ЖКП залишається монопольним навіть на потенційно конкурентних та конкурентних його сегментах. Зазначене обумовлює необхідність вироблення дієвої державної політики, спрямованої на формування та підтримку конкурентного середовища на ринку ЖКП, що актуалізує доцільність проведення наукових досліджень за даною проблематикою.

Питання конкуренції і формування конкурентного середовища займають чільне місце в економічній науці. Однак, більшість досліджень лише частково торкаються проблем демонополізації галузі та формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Проблеми реформування системи управління житлово-комунальним господарством розглядають такі вчені як: А. Андрейченко, З. Борисенко, Н. Гура, Т. Качала, Г. Запорожець, А. Мельник, І. Мельник, Г. Онищук, В. Полюянов, Г. Семчук, А. Судаков, Н. Ревенко, Т. Юр'єва та інші. Певний внесок в дослідження різних аспектів формування конкурентного середовища на ринку природних монополій та ринку житлово-комунальних послуг, зокрема, внесли такі науковці, як: В. Базилевич, З. Герасимчук, О. Завада, О. Костусев, С. Мельник, Н. Михальчишин, Ж. Поплавська, Н. Тарнавська, Н. Хвищун, Г. Філюк. Однак, в науковій літературі відсутні комплексні дослідження з даних питань, які б враховували сучасні тенденції розвитку даного ринку, недостатньо уваги приділено механізмам підтримки конкуренції на ньому, малодослідженими є питання впливу конкуренції на ефективність функціонування житлово-комунального господарства. Нерозв'язаність вказаних проблем визначила мету і завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень і є складовою науково-дослідної роботи Тернопільського національного економічного університету, зокрема держбюджетних тем кафедри державного і муніципального управління «Дослідження методологічних засад державного регулювання економіки на макро- і мезорівнях» (номер державної реєстрації 0104U000406) (структурний підрозділ 4.6. «Дослідження методологічних засад формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг») та «Формування концептуальних основ модернізації суспільного сектора економіки в умовах глобальних змін» (номер державної реєстрації 0107U002608) (структурний підрозділ 4.3. «Реформування в системі житлово-комунального господарства»).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розроблення науково-теоретичних засад щодо формування та розвитку конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг в Україні, визначення та обґрунтування механізмів його підтримки.

Реалізація мети роботи зумовила необхідність визначення та розв'язання наступних завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення та розкриття сутності конкуренції та конкурентного середовища, виявлення особливостей його формування та розвитку на ринку житлово-комунальних послуг для структурування даного ринку, виокремлення системи домінуючих чинників, що визначають його характер;
- визначити системні характеристики та інституційні засади механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг з метою визначення рамкових умов, систематизації методів, функцій та інструментарію такої підтримки;
- систематизувати та модернізувати стосовно об'єкта і предмета дослідження інструментарій дослідження умов та механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг;
- оцінити потенціал та стан ринку житлово-комунальних послуг з метою ідентифікації проблем його функціонування, причин, які стримують розвиток конкуренції, та виявлення можливостей його демонополізації;
- охарактеризувати чинний організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг для виявлення причин, що гальмують становлення повноцінних ринкових відносин, та окреслення шляхів зниження бар'єрів входу на ринок нових суб'єктів;
- провести моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, що дозволить визначити результати регуляторних заходів щодо розвитку нових форм управління житлово-комунальним господарством, забезпечення участі приватного капіталу на ринку, розвитку форм взаємодії між суб'єктами управління і суб'єктами господарювання;
- сформувати концептуальну модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг з метою визначення цільових орієнтирів підтримки конкуренції та взаємоузгодження дій, прав, обов'язків учасників цього ринку;
- розробити підходи до кількісної оцінки стану конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, що дозволило б враховувати ступінь вагомості впливу факторів, які формують це середовище, при виробленні програм, прийнятті управлінських рішень щодо можливості залучення інвестицій та інших засобів формування ринкової моделі;
- удосконалити механізми підтримки підприємництва в сфері ЖКГ з метою підвищення його конкурентних переваг, інвестиційної привабливості та платоспроможності.

Об'єктом дослідження є процеси трансформації житлово-комунального господарства України, розвитку монополізованих та конкурентних ринків.

Предметом дослідження є форми і методи формування, підтримки та розвитку конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною базою дисертації стало використання загальнонаукових, міждисциплінарних, економіко-математичних, статистичних та спеціальних методів дослідження. Зокрема, на основі логічного узагальнення сформовано характерні ознаки ринку житлово-комунальних послуг та виокремлено систему основних чинників, які впливають на розвиток конкуренції та конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Порівняльний аналіз використаний для співставлення теорій та концепцій конкуренції, порівняння діючих практик регулювання житлово-комунального господарства та механізмів підтримки конкуренції на ринках в Україні та в окремих країнах світу; факторний аналіз – для дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх чинників формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Використання економіко-математичних методів дозволило розробити модель змішаного фінансування та кредитування в реалізації інвестиційних проектів в житлово-комунальному господарстві. Для виявлення частоти згадуваності проблематики впровадження конкурентних відносин на ринку житлово-комунальних послуг в нормативно-правовій базі України використаний метод контент-аналізу. Методи експертного оцінювання використані для побудови SWOT-матриці формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та виокремлення слабких та сильних сторін його розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних засад, виробленні нових концептуальних підходів щодо формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та науковому обґрунтуванні системи засобів забезпечення даного процесу. Основні положення дисертації, які визначають наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

- сформовано модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, що ґрунтується на багатоваріантному розв'язанні проблеми, в основу вибору яких покладено різноманітні вихідні параметри: характер участі суб'єктів житлово-комунального господарства у формуванні ринкової пропозиції, а саме, виду послуг, що надаються, проблем, які вирішуються; ступінь розвитку ринкових механізмів (монополізований ринок чи конкурентний); рівень соціально-економічного розвитку території (пріоритетність, депресивність, рівень розвитку місцевого господарства, що вказує на можливості розв'язання проблем житлово-комунального господарства за рахунок внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу);

- обґрунтовано доцільність впровадження та розроблено комплексну систему контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, в контексті чого визначено: її структурні елементи (контроль за якістю послуг, за формуванням тарифів на житлово-комунальні послуги, за реалізацією договірних відносин в житлово-комунальному господарстві); механізм реалізації контрольних функцій, заснований на принципах зворотності інформації та партнерства суб'єктів цього ринку (що передбачає: узгодження вимог споживачів до якості житлово-комунальних послуг та можливостей підприємств галузі їх забезпечити; координацію діяльності органів управління щодо підвищення якості житлово-комунальних послуг шляхом як безпосереднього контролю, так і стимулювання надання якісних і доступних послуг на основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та зростання інвестиційної привабливості; чітку адміністративну і фінансову відповідальність суб'єктів житлово-комунального господарства, які займають монополічне становище на ринку, за недотримання стандартів надання житлово-комунальних послуг споживачам);

удосконалено:

- критеріальну базу структуризації ринку житлово-комунальних послуг шляхом доповнення використовуваних критеріїв критерієм суспільної значимості послуг, що дозволило сегментувати цей ринок на наступні сегменти: суспільних послуг, змішаних послуг та послуг приватного споживання; запропоновано доповнити критерії ідентифікації бар'єрів входу на ринок житлово-комунальних послуг нових учасників індикатором "характер впливу", що дозволило виокремити економічні, адміністративні та інституційні бар'єри;

- механізми державної підтримки підприємництва в житлово-комунальному господарстві, які на відміну від діючих, що носять фрагментарний характер, є комплексною системою управлінських дій, методів, засобів впливу, які застосовуються на засадах впровадження диференційованого підходу до розв'язання даної проблеми на різних сегментах ринку. В контексті їх реалізації запропоновано модель змішаного фінансування та кредитування інвестиційних проектів на ринку житлово-комунальних послуг;

- інструментарій дослідження умов та механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг, в контексті чого запропоновано алгоритм їх моніторингу та діагностику факторів, що впливають на формування конкурентного середовища, яка здійснена на основі SWOT-аналізу, виокремлених за критерієм суспільної значимості сегментів ринку житлово-комунальних послуг;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження ринку житлово-комунальних послуг, зокрема визначення такої категорії як конкурентне середовище цього ринку, під яким автор розуміє: середовище взаємодії суб'єктів, які надають житлово-комунальні послуги; населення, яке споживає такі послуги; державні і громадські інституції, які здійснюють регулятивну функцію щодо формування, підтримки та захисту конкуренції на даному та суміжних ринках;

- визначення основних характеристик потенціалу (виробничого; ресурсного; фінансового; інвестиційного; трудового; управлінського; інноваційного; інформаційного) ринку житлово-комунальних по-

слуг, на основі чого проведено їх оцінку з позиції здатності виступати чинником у формуванні конкурентного середовища на даному ринку;

- системні оцінки рівня розвитку ринку житлово-комунальних послуг, які передбачають, в доповнення до використовуваних показників, розрахунок інтегрального показника ступеня розвитку конкурентного середовища, який на основі поглибленого аналізу рівня конкуренції дозволяє сформувати можливі варіанти розвитку конкуренції на конкурентних сегментах ринку житлово-комунальних послуг;

- структуризація складових конкурентної політики на ринку житлово-комунальних послуг через виділення таких основних її напрямків як: регулювання природних монополій; розвиток конкуренції; підтримка конкуренції та захист конкуренції. З метою реалізації державної конкурентної політики систематизовано основні функції підтримки конкуренції та концептуально представлена інституційна система забезпечення розвитку конкуренції, в рамках якої уточнено сфери відповідальності суб'єктів управління та визначено вектори впливу на формування та підтримку конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо удосконалення механізмів формування і підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Зокрема, рекомендації щодо удосконалення механізмів контролю за діяльністю суб'єктів житлово-комунального господарства та пропозиції щодо підвищення ефективності контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг, прийняті до використання в роботі відділу економічного аналізу та реформування житлово-комунального господарства Тернопільської обласної державної адміністрації і враховані при розробленні заходів щодо стабілізації даного сегменту ринку (довідка № 51/03-1 від 27.07. 2010 р.). Рекомендації щодо удосконалення взаємодії територіального відділення Антимонопольного комітету України з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та органами адміністративно-господарського управління в житлово-комунальному господарстві в питаннях регулювання діяльності природних монополій у сфері централізованого постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газопостачання та електропостачання використовуються в роботі Тернопільського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України (довідка № 01-2734 від 01.12. 2010 р.). Результати досліджень використовуються у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Основи конкурентної політики» та «Національна економіка» (довідка №126-38/1728 від 01.11.2010р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем механізму формування і підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Усі результати, що становлять сутність дисертаційної роботи, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, які є результатом особистої роботи здобувача. Внесок автора в колективні опубліковані роботи конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських конференціях і наукових семінарах: «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті» (м. Тернопіль, ТНЕУ, 2005р.,2006р.,2007р., 2008р.,2009р., 2010р.); «Організаційні та економічні проблеми розвитку муніципальних утворень» (м. Тернопіль, 2006р.); «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін» (м. Тернопіль, ТНЕУ, 2009р.); «Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки» (м. Кременчук, 2010р.). Наукові результати дисертації обговорювались на наукових семінарах та круглих столах кафедри державного і муніципального управління Тернопільського національного економічного університету в 2006-2010 рр.

Публікації. За матеріалами дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць (з них 6 у фахових виданнях) загальним обсягом 4,2 д.а , з яких особисто автору належить 3,8 д.а.

Структура та обсяг дисертаційного дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури і викладена на 253 сторінках. Основний текст становить 203 сторінок, наведений список використаних літературних джерел з 259 найменувань займає 25 сторінок та 10 додатків розміщено на 25 сторінках. Дисертація містить 46 таблиць та 27 рисунків (з них 17 займають окремі сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг» обґрунтована необхідність розвитку конкуренції та формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг (ЖКП); досліджені та узагальнені інституційні засади його захисту та підтримки; запропоновано інструментарій дослідження механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП.

Ринок ЖКП можна представити як особливий механізм, який поєднує виробників ЖКП, споживачів цих послуг та формує певні взаємовідносини між ними. Основними складовими елементами ринку ЖКП, які формують його механізм, є: пропозиція ЖКП; потреби та платоспроможний попит населення; ринкова конкуренція; механізм тарифоутворення та конкурентна політика уряду. Формування конкурентного середовища та розвиток конкуренції на ринку ЖКП є важливою передумовою забезпечення ефективного функціонування галузей житлово-комунального господарства, реформування системи його управління, гарантування надання якісних житлово-комунальних послуг. Аналіз різних підходів до визначення конкуренції та конкурентного середовища дав змогу сформулювати дефініцію «конкурентне середовище на ринку житлово-комунальних послуг» як: середовище взаємодії господарюючих суб'єктів, які надають житлово-комунальні послуги; населення, яке споживає такі послуги; державних і громадських інституцій, які здійснюють регулятивну функцію щодо формування, підтримки такої взаємодії на засадах конкуренції на даному та суміжних ринках.

Узагальнення теоретичних положень дозволило виділити основні особливості ринку ЖКП, які є базовими при формуванні та підтримці конкурентного середовища, зокрема: багатовидовість галузевих підгруп (послуг) та їх різноманітність, які відрізняються за привабливістю до інвестування, рентабельністю; відсутність конкуренції між підприємствами і організаціями сфери ЖКГ, які відносяться до природних монополій; надання стандартного переліку ЖКП, які забезпечують життєво-необхідні потреби громадян; регламентованість обсягів та видів послуг, що обумовлює обмеженість місткості ринку; відсутність еластичності (або ж слабкої еластичності) попиту на ЖКП за доходами і тарифами (цінами); наявність державного контролю за ціноутворенням на ринку ЖКП та контролю якості таких послуг. В цьому контексті важливим є удосконалення існуючих в науковій літературі класифікаційних ознак житлово-комунальних послуг. В пропонуваній класифікації поза увагою залишилась суспільна значимість послуг, яка: по-перше, дозволяє виокремити ті, які залишаються в сфері відповідальності держави, її монополії надання цих послуг; по-друге, послуги, які є важливими для забезпечення умов життя і вимагають державної підтримки; по-третє послуги, які споживаються індивідуально і представляють інтерес для їх виробників, як продукт підприємницької діяльності. В контексті вирішення завдань дисертаційного дослідження, у дисертації запропоновано в класифікаційні ознаки поділу всіх послуг ЖКГ включити їх суспільну значимість, умовно поділивши їх на три групи: суспільні послуги; змішані послуги та послуги приватного споживання. Такий поділ, на думку автора, є більш аргументованим, оскільки кожна група послуг конкретизує умови і напрямки формування конкурентного середовища на ринку ЖКП. Розгляд можливостей розвитку ринкових відносин на означених сегментах ринку ЖКП, а, отже, можливості ринкової конкуренції, дозволив зазначити, що ринкові механізми попиту і пропозиції будуть діяти переважно при наданні приватних і окремих змішаних послуг.

Домінуючу роль при формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП відіграє низка факторів, які слугують передумовою його розвитку. До них у дисертації віднесено: розмір ринку; кількість учасників ринку; вплив одного продавця ринку на формування ціни на послуги; наявність потенційних конкурентів; частку ринку одного продавця; запровадження системи конкурсів; умови входу на ринок та виходу з нього; розвиток самоорганізації населення; використання потенціалу підприємств; впровадження енергозберігаючих технологій; тип послуг; рівень контролю.

Результати дослідження системних характеристик інституційних засад підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП дозволили виокремити базові принципи та функції його регулювання та структурувати напрями формування конкурентної політики на даному ринку. До них віднесено: регулювання природних монополій (антимонопольне регулювання), механізми розвитку конкуренції, механізми захисту конкуренції та механізми підтримки конкуренції (рис. 1). Важливим елементом в зазначеній системі є врахування механізмів ринкового саморегулювання, впливу громадськості та інших інституцій ринкової системи. Визначено, що конкурентне середовище на ринку ЖКП формується пе-

реально за допомогою приватизаційних процесів, підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, залучення інвесторів у сферу ЖКП, контролю за діяльністю природних монополій, лібералізації ціноутворення, створення об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, удосконалення законодавчої бази розвитку конкурентного середовища.

Рис. 1. Складові конкурентної політики на ринку ЖКП

В процесі дослідження було систематизовано і класифіковано бар'єри входження суб'єктів на ринок ЖКП на: адміністративні, економічні та інституційні, що дозволяє більш чітко означити можливості їх подолання.

В контексті визначення інструментарію дослідження конкурентного середовища на ринку ЖКП, зокрема оцінювання конкуренції, розглянуто низку методик для визначення системи показників, яка включає: рівень концентрації суб'єктів діяльності (розрахунок індексу концентрації та чотирьохчасткового показника концентрації); частку, яку займає підприємство на ринку (розрахунки індексу Герфіндаля-Гіршмана та ступеня ринкової конкуренції); індекси позиціонування та диференціації суб'єктів на ринку (розрахунки індексу Холла-Тайдмана, коефіцієнта Джинні та показника нерівномірності розподілу суб'єктів на ринку) та окреслено можливості їх використання в процесі аналізу ринку.

У другому розділі «Аналіз конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг та механізм його забезпечення» проаналізовано потенціал та стан розвитку ринку ЖКП; проведена оцінка організаційно-функціонального механізму формування та підтримки конкурентного середовища на цьому ринку; здійснено моніторинг ефективності методів захисту та підтримки конкуренції.

Проведений аналіз ринку ЖКП дозволяє констатувати, що конкурентоспроможний потенціал ринку ЖКП є сукупністю виробничо-ресурсних, фінансових, інвестиційних, інноваційних, інтелектуальних і трудових можливостей, що забезпечують його стійкі конкурентні позиції. Аналітичні оцінки цього потенціалу вказують на його значні можливості, однак через певні причини, як об'єктивного так і суб'єктивного характеру, вони використовуються недостатньо. Так, виробнича складова потенціалу характеризується високою фізичною та моральною зношеністю обладнання та мереж, рівень якої коливається в межах 25-37%, що є причиною значних втрат електроенергії, води, тепла (близько 30-50%). В ресурсній складовій спостерігається висока енерго- та ресурсомісткість надання послуг, яка має стійку тенденцію до зростання. Фінансовий потенціал характеризується низкою проблем, які лежать, передусім у: нестабільному фінансовому стані (в 2009 р. збитковість підприємств галузі становила 1,7 млрд. грн., що на 53,7% більше, ніж в 2008 р.); високому рівні заборгованості та тенденції до її зростання (загальний рівень кредиторської заборгованості склав 11,4 млрд. грн. і зріс на 17,2% в порівнянні з попереднім роком); економічно необґрунтованих тарифах на ЖКП. Інвестиційний потенціал, за експертними оцінками, складає 2,6 млрд. грн. щорічно, однак фактичні обсяги фінансування складають менше 50% з домінуванням джерел інвестування з державного і місцевого бюджетів. Незважаючи на те, що інноваційний потенціал ринку ЖКП має значні перспективи для розвитку в напрямках впровадження енергозберігаючих технологій, підвищення якості надання послуг, на сьогодні інвестиції в інновації ЖКП складають лише 149 млн. грн., що не дозволяє реалізувати інноваційні пілотні проекти. Основною проблемою, яка лежить в площині підвищення ефективності трудового потенціалу, є відсутність кваліфікованого персоналу, який мав би навички та знання у сфері управління ОСББ та іншими приватними структурами на ринку ЖКП. Серед інших проблем сучасного стану ринку ЖКП виокремлено: відсутність стимулів до зниження житлово-комунальними підприємствами втрат; низьку якість як самих послуг, так і обслуговування населення, високу динаміку зростання тарифів на ЖКП.

На основі проведеного SWOT-аналізу сегментів суспільних, змішаних послуг та послуг приватного споживання на ринку виявлено, що спільними причинами, які гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, є: економічні (високий рівень зношення основних фондів), фінансові (недостатність фінансових ресурсів, низький рівень доходів населення), адміністративні (зарегульованість процесу надання ЖКП, законодавчі обмеження на певні види діяльності, ліцензування), управлінські (низький рівень підготовки управлінських кадрів), інвестиційні (недостатній обсяг інвестування, низький обсяг приватних інвестицій), психологічні (неготовність населення до ринкових відносин у сфері ЖКП), інформаційні (недостатня поінформованість населення про можливість участі у

процесі контролю за якістю ЖКП), політичні (відсутність реальних реформ у ЖКГ). Враховуючи сучасні тенденції зазначено, що умови становлення конкурентного середовища на даному ринку, на сьогодні переважно формують органи державної влади.

В процесі дослідження визначено, що базовими елементами організаційно-функціонального механізму підтримки конкурентного середовища є сукупність методів, організаційних структур, функцій управління, підсистем, правил, норм, розпоряджень та вказівок, які формуються і реалізуються органами управління ЖКГ. Організаційно-функціональний механізм забезпечення підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в цілому ґрунтується на механізмах поєднання і взаємодії центрального та регіонального управління, органів місцевого самоврядування та діяльності їх суб'єктного складу. В процесі формування конкурентного середовища на ринку ЖКП використовуються такі елементи організаційного механізму: приватизація (приватизовано 277,8 тис.кв.м. житлового фонду); розвиток малого бізнесу (на ринок ЖКП в 2009 році було залучено 432 приватних підприємств); створення ОСББ та служб єдиного замовника (відповідно в 2009 році створено 9544 ОСББ та 66 служб єдиного замовника); передача в оренду/концесію підприємств ЖКГ (в 2009 році в оренду/концесію було передано 251 підприємство ЖКГ).

Під час дослідження було встановлено, що в структурному аспекті розвиток нових форм господарювання, які надають ЖКП, має певні особливості і умови поширення (табл. 1.). Зокрема, спостерігаються позитивні тенденції надання послуг з управління житловим фондом шляхом створення ОСББ, служб єдиного замовника, залучення приватних підприємств.

Таблиця 1

Розвиток нових форм управління житловим фондом

Результативність формування конкурентного середовища в сфері ЖКГ залежить від форми залучення приватного капіталу. Виявлено, що це може здійснюватись у вигляді контрактів на виконання робіт та управління підприємством, оренди, концесії, приватизації. Аналіз практики залучення приватного капіталу, показав, що інвестори не зацікавлені у вкладанні інвестиційних ресурсів в ЖКГ. Участь приватних компаній у роботі секторів тепло- та водопостачання в Україні обмежується лише договорами оренди і концесії з боку місцевих компаній і не впливає на обсяги фінансування інвестиційних проектів. Більшість таких договорів оренди і концесії укладається у непрозорий спосіб без чітко визначених інвестиційних зобов'язань приватних структур. Перспективи залучення інвестицій у ЖКГ України за допомогою механізму концесійних угод є також слабкими. Основними причинами, які заважають участі приватного сектору, є наступні: комунальні підприємства є збитковими; нормативно-правові акти є суперечливими; відсутня прозорість при укладанні договорів. Зазначено, що основними функціональними механізмами формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП є: фінансово-бюджетна підтримка; кредитна підтримка; адміністративне регулювання діяльності природних монополій; тарифне регулювання; формування сприятливого інвестиційного клімату галузі. Нині інструментарій реалізації зазначених механізмів використовується не повно.

Регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері ЖКГ обумовлює необхідність побудови такої моделі відносин, яка б забезпечувала баланс інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів. Сьогодні основними проблемами в регулюванні діяльності суб'єктів природних монополій в ЖКГ є наступні: 1) законодавчо не розмежовані повноваження місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з регулювання діяльності суб'єктів природних монополій та управління майном цих структур; 2) не чітко визначені принципи, методи, форми та процедури регулювання.

Моніторинг ефективності методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП проведений за такими напрямками: ефективність управління у сфері виробництва і надання ЖКП; поглиблення демонополізації ЖКГ та створення конкурентного середовища на ринку ЖКП; забезпечення беззбиткового функціонування підприємств ЖКГ; сприяння в технічному переоснащенні ЖКГ, наближення до вимог ЄС щодо використання енергетичних і матеріальних ресурсів на виробництво ЖКП. Результати такого моніторингу засвідчили низьку дієвість заходів, які приймалися впродовж всього періоду реформування ЖКГ. Впровадження ефективного механізму захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП дозволить вирішити ряд досі не розв'язаних проблем, які існують в галузі, а саме: підви-

щення якості послуг, вдосконалення законодавства, тарифної політики, переведення галузі на самофінансування.

У третьому розділі «Удосконалення організаційно-економічного механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг» запропонована концептуальна модель підтримки конкурентного середовища, розроблені рекомендації до удосконалення методики оцінки конкуренції, науково обґрунтовані нові підходи до контролю за нею та впроваджені механізми підтримки підприємництва в сфері житлово-комунального господарства.

Ефективне функціонування ринку ЖКП можливе за умови побудови такої моделі підтримки даного ринку, за якої відносини між суб'єктами ринку будуть базуватися на економічно вигідній основі, в якій будуть зацікавлені всі учасники ринку. Доведено, що вибір і конкретизація цілей підтримки конкуренції на ринку ЖКП має здійснюватися на основі багатоваріантності її реалізації (сценарних варіантів). В їх основу закладаються наступні базові дані: рівень соціально-економічного розвитку території (пріоритетність, депресивність, потенціал і рівень розвитку місцевого господарства); характер участі суб'єктів ЖКГ у формуванні ринкової пропозиції, а саме, виду послуг, що надаються, проблем, які вирішуються; ступінь розвитку ринкових механізмів (монополізований ринок чи конкурентний). Такий підхід до вибору варіантів дасть можливість комбінувати найбільш доцільні в певних конкретних ситуаціях управлінські заходи, спрямовані на розв'язання проблем ЖКГ за рахунок внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу регіону (рис.2).

Рис. 2. Концептуальні підходи до побудови моделі підтримки конкуренції на ринку ЖКП

На основі даних варіантів (сценаріїв) можна сформувати таку модель управління ЖКГ, яка дозволить йому функціонувати на ринкових (конкурентних) засадах. Основними напрямками управлінської діяльності в контексті підтримки конкуренції на ринку ЖКП, згідно запропонованої моделі, стають: удосконалення тарифної політики; підтримка розвитку форм самоорганізації населення; залучення приватного сектору в процес надання ЖКП; розвиток публічно-приватного партнерства у ЖКГ; бюджетна підтримка; розвиток концесії та договірних процесів; реформування системи управління ЖКГ; підтримка підприємництва, залучення інвестицій в ЖКГ.

Пріоритетними напрямками удосконалення політики підтримки конкуренції визначено: підвищення ефективності управління у сфері виробництва і надання ЖКП шляхом уточнення повноважень органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій в царині управління підприємствами ЖКГ, встановлення цін і тарифів на ЖКП, нормативів витрат і втрат енергетичних і матеріальних ресурсів; запровадження моніторингу стану реформування і розвитку ЖКГ; формування інституту власників житлового фонду, органів самоорганізації населення (будинкових комітетів), укрупнення компаній; забезпечення державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері централізованого водо-, теплопостачання.

В якості критеріїв оцінки результативності заходів з державної підтримки суб'єктів діяльності на ринку ЖКП у дисертації запропоновані: підвищення якості послуг; зниження витрат і втрат в галузі; підвищення технологічності послуг; зростання енергоефективності надання послуг; підвищення конкурентоспроможності підприємств ЖКГ; підвищення інвестиційної привабливості галузі. Активізацію залучення інвестицій у житлово-комунальну сферу пропонується забезпечити шляхом: стимулювання інвестицій із боку споживачів ЖКП; залучення інвестицій безпосередньо житлово-комунальними підприємствами; залучення приватного капіталу (вітчизняного та іноземного).

Обґрунтовано, що в контексті реалізації заходів щодо удосконалення тарифної політики основна увага має акцентуватись на спрощенні процедур формування та затвердження тарифів на ЖКП, приведенні їх у відповідність до економічно-обґрунтованого рівня з урахуванням в ньому інвестиційної та інноваційної складової, а також, зміни підходів до бюджетної політики підтримки ЖКП.

Прийняття управлінських рішень в сфері підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП вимагає об'єктивної оцінки рівня конкуренції на ньому. Діючі методики не дозволяють враховувати особливості функціонування окремих сегментів ринку ЖКП, оцінити вплив факторів на формування конкурентного середовища, сформувати можливі варіанти розвитку конкуренції на ринку. З метою усунення цих недоліків та врахування специфіки ринку ЖКП, приналежності певних секторів ЖКГ до природної монополії, у дисертації запропоновано доповнити оцінки рівня конкуренції, за чинними методиками, оцінкою ступеня розвитку конкурентного середовища, яка дозволить розв'язати дані проблеми і покращити можливості контролю за рівнем конкуренції на ринку ЖКП.

У дисертації обґрунтовано доцільність удосконалення контролю за станом конкурентного середовища та контролю за дотриманням вимог добросовісної конкуренції. В даному контексті доведено необхідність зміни підходів до здійснення контролю, зосередивши увагу на контролі за динамікою тарифів на ЖКП, їх формуванням, якістю, а також гарантованим обсягом надання. В основу цих підходів запропоновано покласти: 1) процедуру узгодження вимог споживачів до якості ЖКП та можливостей підприємств ЖКГ їх забезпечити; 2) координацію діяльності органів управління щодо підвищення якості ЖКП шляхом як безпосереднього контролю, так і стимулювання надання якісних і доступних послуг на основі забезпечення конкурентоспроможності підприємств та зростання інвестиційної привабливості; 3) чітку адміністративну і фінансову відповідальність суб'єктів ЖКГ, які займають монопольне становище на ринку, за недотримання стандартів надання ЖКП споживачам.

Враховуючи неоднорідність різних сегментів ринку ЖКП за готовністю його до конкурентних відносин, особливої важливості набуває диференційована підтримка розвитку підприємництва на різних сегментах даного ринку. Визначено, що така підтримка має здійснюватися за наступними напрямками: розвиток конкурентних переваг та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ; впровадження публічно-партнерських відносин; підвищення інвестиційної привабливості; сприяння енергоефективності виробництва та надання послуг, впровадження енергозберігаючих технологій. З цією метою запропоновано забезпечити: реальну рівноправність господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм (приватних ЖЕКів, ОСББ, управляючих компаній); прискорення процесу реформування власності в житловому секторі та роздержавлення організацій ЖКГ; залучення приватних підприємств в сферу ЖКГ на засадах партнерських відносин та організації конкурсів; випереджаючого виведення на самоокупність тих послуг, на які можуть формуватися ринкові ціни внаслідок конкуренції; формування нових систем оплати житлово-комунальних послуг. На конкурентних сегментах ринку ЖКП створення конкурентного середовища пропонується здійснювати у два етапи: перший – перехід до договірних відносин на ринку ЖКП; другий – залучення до процесу обслуговування та управління недержавних підприємств. На монополізованих ринках найбільш прийнятною формою залучення підприємств є передача їх у концесію та оренду. Проблеми узгодженості інтересів всіх учасників виробництва та надання ЖКП та організації їх взаємодії мають розв'язувати управляючі компанії, які законодавчо передбачені, але фактично не створені.

В контексті підвищення інвестиційної привабливості ЖКГ для суб'єктів підприємництва побудовано «дерево цілей», яке передбачає систему заходів на розв'язання даної проблеми. Запропоновано впровадити систему змішаного фінансування та кредитування інвестиційних проектів, яка ґрунтується на конкурсному відборі найбільш привабливих та об'єднанні коштів бюджету та коштів інвесторів. Для розв'язання цієї проблеми запропоновано використовувати і використано у дисертації багатокритеріальну модель оптимізації прийняття економічного рішення. Використання зазначеної моделі може слугувати основою при прийнятті рішень органами влади щодо надання пріоритету тим учасникам конкурсу, які запропонують найкращі умови реалізації інвестиційного проекту в ЖКГ.

Розв'язання проблем підтримки приватного бізнесу у сфері ЖКГ через залучення приватного підприємництва до реалізації інвестиційних проектів реалізовано шляхом формування моделі управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ. Розвиток конкурентних переваг підприємництва та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ пропонується здійснювати шляхом підтримки їх внутрішніх можливостей та формування зовнішнього сприятливого середовища функціонування, що є основою пропонованої моделі управління конкурентоспроможністю таких підприємств.

Внутрішніми можливостями підприємств ЖКГ щодо розвитку їх конкурентних переваг мають стати: наявність новітніх технологій надання ЖКП; кадрове забезпечення (рівень кваліфікації персоналу); маркетингове регулювання ринку; інвестиційна привабливість; ефективність системи управління підприємством; розширення номенклатури ЖКП та підвищення їх якості; модернізація комунальної інфраструктури та зменшення втрат в галузі. Зовнішні умови забезпечення конкурентоспроможності підприємств полягають у: формуванні державної політики підтримки підприємництва; наявності ринкового середовища; упорядкуванні механізмів формування тарифів на послуги; здійсненні політики фінансового оздоровлення (зниженні рівня заборгованості); реформуванні системи управління ЖКГ, стимулюванні впровадження інновацій та підтримці наукового забезпечення розвитку галузі; сприянні

в отриманні пільгових кредитів з метою реалізації пілотних проектів запровадження енергозберігаючих заходів.

ВИСНОВКИ

Основним науковим результатом дисертаційної роботи є теоретичні узагальнення, наукове обґрунтування та нове вирішення важливого прикладного завдання – ви-роблення механізмів формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП. В процесі дослідження були отримані такі результати та зроблені висновки:

1. Ринок ЖКП можна представити як особливий механізм, який поєднує виробників ЖКП, споживачів цих послуг та формує певні взаємовідносини між ними і характеризується, передусім, взаємодією попиту і пропозиції на послуги, в результаті чого формується їхня рівноважна ціна. Однак не на всіх сегментах такого ринку можлива реалізація ринкових механізмів, оскільки даний ринок включає сектори, які належать до природної монополії, де діють специфічні правила їхнього функціонування, збалансування розвитку та формування тарифів. Саме це обумовлює особливості формування конкурентного середовища на ринку ЖКП, які полягають у: відсутності конкуренції між підприємствами і організаціями сфери ЖКГ, що відносяться до природних монополій; наданні стандартного переліку ЖКП, які забезпечують життєво-необхідні потреби громадян; чіткій регламентації обсягів та видів послуг, що обмежує розширення місткості ринку; відсутності еластичності (або ж слабкої еластичності) попиту на ЖКП за доходами і тарифами (цінами); державному контролю за ціноутворенням на ринку ЖКП та контролю якості таких послуг; дотуванні підприємств-виробників послуг, використанні механізмів перехресного субсидування.

2. Важлива роль у формуванні конкурентного середовища на ринку ЖКП належить органам влади. Реалізація конкурентної політики держави в сфері ЖКП передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища, зменшення частки монопольного сектору на даному ринку послуг, удосконалення правил конкуренції, впровадження сучасних методів державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, розвитку інституційного забезпечення конкурентної політики в цій сфері. Структурування підходів до реалізації конкурентної політики на ринку ЖКП, дозволило виокремити в її складі такі основні елементи: антимонопольне регулювання; розвиток конкуренції; захист конкуренції; підтримка конкуренції. Ефективне функціонування ринку ЖКП на засадах конкуренції можливе за відповідного його організаційного, правового та інституційного забезпечення. Основу такої системи складають: антимонопольне законодавство, система органів управління ЖКГ на всіх рівнях, контролюючі органи, розмежування повноважень з питань регулювання конкурентного середовища на ринку ЖКП, розвиток форм взаємодії органів влади з громадськими організаціями, суб'єктами господарювання.

3. Дослідження показали, що сучасний стан ринку ЖКП характеризується низкою проблем, які полягають у: нестабільному фінансовому стані галузі; високому рівні заборгованості та її тенденції до зростання; високих економічно необґрунтованих тарифах на ЖКП; використанні фізично і морально застарілого обладнання; відсутності стимулів до зниження житлово-комунальними підприємствами витрат; низькій якості ЖКП. У дисертації визначено низку факторів, що гальмують процес формування конкурентного середовища на ринку ЖКП.

4. Нинішні умови характеризуються відсутністю інтересу суб'єктів ринку щодо їх участі у процесі розвитку конкуренції на ринку ЖКП, що обумовлено такими об'єктивними причинами: великим ризиком для представників бізнесу вкладати інвестиції у розвиток комунальних підприємств; недосконалістю законодавства; неможливістю отримати довгострокові кредити; непослідовністю системи державного реформування ЖКГ; проблемами неефективного ціноутворення на ЖКП. Другий блок причин пов'язаний з недостатньою поінформованістю споживачів послуг про можливий вплив на позитивні зміни на даному ринку, їх низькою платоспроможністю, незадоволеністю якістю послуг, непрофесійністю в управлінні громадських об'єднань власників житла, незацікавленістю щодо проведення реформ в галузі органів влади. За таких умов основною проблемою, що гальмує розвиток конкуренції на ринку ЖКП, є недовіра і незбалансованість інтересів органів влади – громадськості – представників бізнесу. У дисертації обґрунтовано, що потенційно можливий вплив учасників ринку на формування конкурентного середовища можна забезпечити шляхом: підвищення активності громадськості та розвиток самоорганізації населення; забезпечення публічності у здійсненні політики на ринку ЖКП; активізації процесів рефор-

мування ЖКГ; визначення пріоритетів залучення приватного сектору у наданні послуг; забезпечення рівних умов для підприємств різних форм власності; створення умов для залучення інвестицій в сектор ЖКГ; стимулювання нових форм бізнесу; розвитку публічно-приватного партнерства у ЖКГ; сприяння впровадженню ресурсо- та енергозберігаючих технологій.

5. Проведений аналіз показав, що основними елементами організаційного механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП в Україні стали: приватизація житла; розвиток малого бізнесу; створення ОСББ та служб єдиного замовника; передача в оренду/концесію, які виявились недостатньо результативними, що підтверджено у дисертації оцінками рівня конкуренції та стану ринкового середовища. Чинні функціональні механізми, такі як: фінансово-бюджетна підтримка; кредитна підтримка; система оподаткування; контроль за якістю ЖКП; адміністративне регулювання діяльності природних монополій; тарифне регулювання; формування сприятливого інвестиційного клімату галузі не сприяють підтримці та захисту конкуренції на ринку ЖКП. Таким чином, організаційно-функціональний механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП не набрав системного характеру.

6. Обґрунтована необхідність розроблення державної політики розвитку конкурентного середовища на ринку ЖКП, яка б визначала пріоритетні засади державного сприяння розвитку конкуренції та підвищення конкурентоспроможності суб'єктів ЖКГ, а також передбачала конкретні механізми розв'язання існуючих проблем функціонування галузі. Така політика має включати три ключових напрямки: 1) підтримку конкурентного середовища на ринку ЖКП; 2) регулювання розвитку природних монополій та 3) підвищення конкурентоспроможності суб'єктів діяльності на ринку ЖКП. Це обумовлює необхідність розроблення різних варіантів (сценарних підходів) до реалізації заходів підтримки конкурентного середовища, в основу яких слід покласти: рівень соціально-економічного розвитку території; характер участі суб'єктів ЖКГ у формуванні ринкової пропозиції; ступінь розвитку ринкових механізмів. Такий підхід вказуватиме на можливості розв'язання проблем ЖКГ за рахунок його внутрішніх ресурсів і внутрішнього потенціалу. На основі даних сценаріїв можна сформувати таку модель управління ЖКГ, яка дозволить йому функціонувати на ринкових (конкурентних) засадах.

7. Визначено, що одним з пріоритетних напрямів удосконалення політики підтримки конкуренції є організація ефективного управління у сфері виробництва і надання ЖКП. В зв'язку з цим доцільним є створення в структурі органів управління житлово-комунальним господарством підрозділу, основними функціями якого буде здійснення моніторингу і діагностики стану конкурентного середовища на ринку ЖКП. Базовими індикаторами моніторингу та діагностики може стати система показників захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП. Саму систему моніторингу доцільно формувати з двох підсистем: 1) організаційно-економічної (моніторинг методів захисту і підтримки конкуренції на ринку ЖКП; 2) соціальної (моніторинг контакту з населенням, чи сприймаються ці заходи населенням).

8. В контексті підвищення об'єктивності оцінки конкуренції на ринку ЖКП запропоновано доповнити чинні методики визначенням ступеня розвитку конкурентного середовища з врахуванням впливу наступних факторів: рівня задоволення соціальних потреб у ЖКП; можливості залучення представників бізнесу; домінування на ринку ЖКП природних монополій; становища суб'єкта на ринку ЖКП; наявності вхідних бар'єрів на ринок ЖКП; процедури відбору потенційних суб'єктів на конкурентних засадах за право функціонування на ринку ЖКП; спроможності надавати послуги в умовах конкурентного ринку; забезпечення доступності інформації щодо самоорганізації населення; значення послуги для споживача; наявності умов вкладання інвестицій на ринок ЖКП.

9. Обґрунтовано необхідність зміни підходів до організації контролю за рівнем конкуренції. Основні функції такого контролю мають покладатися на центральні і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Враховуючи особливості функціонування природних монополій на ринку ЖКГ, визначено, що контрольна діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування повинна зосереджуватись на: контролі за: динамікою (насамперед, зростанням) тарифів на ЖКП; за формуванням тарифів на ринку ЖКГ; за дотриманням прав власників; за якістю і гарантованим обсягом надання ЖКП населенню; за виконанням договірних зобов'язань і ліцензійних умов в ЖКГ.

10. Підтримку підприємництва в умовах нерозвиненості конкурентних відносин на ринку ЖКП слід здійснювати через: розвиток конкурентних переваг та підвищення конкурентоздатності підприємств ЖКГ; впровадження публічно-партнерських відносин; підвищення інвестиційної привабливості; сприяння енергоефективності виробництва та надання послуг, впровадження енергозберігаючих технологій. Завдання забезпечення реальної рівноправності господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм доцільно вирішувати шляхом: створення приватних ЖЕКів, що дозволить забезпечити конкуренцію між ЖЕКами; залучення приватних підприємств в сферу ЖКГ на засадах партнерських відносин та організації конкурсів, що підвищить рівень надання послуг, їх якісні характеристики; формування нових економічних відносин в ЖКГ, які полягають у мінімізації процесу дотування галузі із бюджетів та переході від перехресного субсидування до скорочення витрат підприємств і здійснення ефективної політики соціального захисту громадян. Результатом реалізації таких підходів стане формування моделі управління конкурентоспроможністю підприємств ЖКГ, яка спрямовуватиметься на: збалансування інтересів всіх суб'єктів ринку ЖКП; здійснення постійного моніторингу стану надання ЖКП, динаміки тарифів та причин, які впливають на їх зростання; проведення SWOT-аналізу як стратегічного елементу діяльності; забезпечення прозорості використання фінансових ресурсів; оцінку ризиків управління.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Мельник А.Ф. Модернізація суспільного сектору в умовах глобальних змін: [монографія]. Мельник А.Ф., Васіна А.Ю., Желюк Т. Л., Апостолук О.З. – Тернопіль: ТНЕУ, «Економічна думка». – 2009 – 528 с. (особистий внесок – § 3.2. Реформування в системі житлово-комунального господарства (0.5 д.а.).

У наукових фахових виданнях:

2. Апостолук О.З. Формування конкурентної політики в Україні / О.З. Апостолук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. серія: Економіка. – Випуск 18. – Тернопіль, 2005. – С.70 – 73.
3. Апостолук О.З. Конкуренція в загальній стратегії реформування економіки України / О.З. Апостолук // Проблеми інтеграції науково-освітнього, інтелектуального потенціалу в державотворчому процесі: Зб. Наук. пр. – Випуск 4. – Тернопіль –Бахчисарай, 2006. – С. 84 – 88.
4. Апостолук О.З. Суть механізму захисту та підтримки конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг і його інституційна база / О.З. Апостолук // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Випуск 12. – Тернопіль, 2007. – С. 10– 18.
5. Апостолук О.З. Оцінка потенціалу та стану розвитку ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – Випуск 13. – Тернопіль, 2008. – С.3 – 13.
6. Апостолук О.З. Суть та об'єктивна необхідність формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Галицький економічний вісник. – Випуск 3(№18) – Тернопіль, 2008. – С.82– 92.
7. Апостолук О.З. Механізм удосконалення контролю за рівнем конкуренції на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Галицький економічний вісник. – Випуск 3(№28) – Тернопіль, 2010. – С.81– 86.

В інших виданнях:

8. Апостолук О.З. Конкурентна політика в трансформаційній економіці України / О.З. Апостолук // Збірник тез доповідей другої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених. «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 1. – Тернопіль, 2005. – С.108 – 110.
9. Апостолук О.З. Деякі проблеми конкурентної політики в Україні / О.З. Апостолук // Збірник тез доповідей третьої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 1.– Тернопіль, 2006. – С.144 – 146.
10. Апостолук О.З. Конкурентоспроможність як основа забезпечення сталого розвитку / О.З. Апостолук // Збірник тез, доповідей четвертої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 1.– Тернопіль, 2007. – С.168– 170.

11. Апостолук О.З. Формування конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник тез, доповідей п'ятої міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ: національна ідентичність та тенденції глобалізації». Частина 1. – Тернопіль, 2008. – С.126 – 128.
12. Апостолук О.З. Особливості потенціалу та стану ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник тез, доповідей шостої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 2. – Тернопіль, 2009. – С. 235–237.
13. Апостолук О.З. Проблеми та перспективи формування конкурентного середовища ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник матеріалів доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін». Частина 2. – Тернопіль, 2009. – С. 25 – 28.
14. Апостолук О.З. Модель підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник тез, доповідей сьомої Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті». Частина 2. – Тернопіль, 2010. – С. 251– 253.
15. Апостолук О.З. Напрямки підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг / О.З. Апостолук // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів, молодих учених та науковців «Проблеми та перспективи розвитку регіональної ринкової економіки». – Кременчук, 13-15 травня 2010. – С. 248– 250.
16. Апостолук О.З. Реалізація контрольної функції в процесі управління житлово-комунальним господарством / О.З. Апостолук // Збірник матеріалів науково-практичного семінару «Удосконалення функціональної діяльності державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві». – Тернопіль, 18-19 листопада 2010. – С. 83– 86.

АНОТАЦІЯ

Апостолук О.З. Механізм формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2011.

Дисертація присвячена механізмам формування та підтримки конкурентного середовища на ринку житлово-комунальних послуг. Узагальнено та проаналізовано основні концепції економічної конкуренції, формування конкурентного середовища. Розглянуті механізми функціонування ринку житлово-комунальних послуг, виявлені особливості його формування та чинники які впливають на рівень конкуренції. Структуровано механізми підтримки конкуренції на цьому ринку, досліджені інституційні засади захисту конкуренції. Проаналізовано стан розвитку ринку ЖКП, та зроблена оцінка його потенціалу. Досліджений діючий організаційно-функціональний механізм підтримки конкурентного середовища, здійснений моніторинг ефективності заходів щодо підтримки конкуренції. Запропоновані шляхи удосконалення організаційно-економічного механізму формування та підтримки конкурентного середовища на ринку ЖКП, які полягають у побудові моделі підтримки конкурентного середовища, в удосконаленні методики оцінки рівня конкуренції та контролю за нею та у виробленні механізмів підтримки підприємництва в сфері житлово-комунального господарства.

Ключові слова: житлово-комунальні послуги, житлово-комунальне господарство, конкуренція, конкурентне середовище, монополізм, ринок житлово-комунальних послуг.

АННОТАЦИЯ

Апостолук О.З. Механизм формирования и поддержки конкурентной среды на рынке жилищно-коммунальных услуг. – Рукопись

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2011.

Диссертация посвящена механизмам формирования и поддержки конкурентной среды на рынке жилищно-коммунальных услуг. Обобщены и проанализированы основные концепции экономиче-

ской конкуренции, формирования конкурентной среды. Рассмотрены механизмы функционирования рынка жилищно-коммунальных услуг, выявлены особенности его формирования и факторы, влияющие на уровень конкуренции. Структурированы механизмы поддержки конкуренции на этом рынке, исследованы институциональные основы защиты конкуренции. Среди основных составляющих государственной конкурентной политики выделены: антимонопольное регулирование; развитие конкуренции; защита конкуренции; поддержка конкуренции. Проанализировано состояние развития рынка ЖКУ, и сделана оценка его потенциала. Систематизированы основные причины несовершенства конкуренции на рынке ЖКУ, к которым отнесены: нестабильное финансовое состояние отрасли; высокий уровень задолженности потребителей услуг; высокая динамика повышения тарифов на ЖКУ; изношенность сетей; отсутствием мотивации к снижению затрат на производство услуг. Исследован действующий организационно-функциональный механизм поддержки конкурентной среды, осуществлен мониторинг эффективности мероприятий по поддержке конкуренции. Предложены пути совершенствования организационно-экономического механизма формирования и поддержки конкурентной среды на рынке ЖКУ, которые заключаются в построении модели поддержки конкурентной среды, в совершенствовании методики оценки уровня конкуренции, контроля уровня конкуренции, в выработке механизмов поддержки предпринимательства в сфере жилищно-коммунального хозяйства. Среди таких механизмов, предложены мероприятия, направленные на развитие государственно-партнерских отношений, формирование инвестиционной привлекательности, повышение конкурентоспособности предприятий ЖКХ.

Ключевые слова: жилищно-коммунальные услуги, жилищно-коммунальное хозяйство, конкуренция, конкурентная среда, монополизм, рынок жилищно-коммунальных услуг.

ANNOTATION

Apostolyuk O.Z. The formation and support mechanism for the competitive environment on the housing and public utility market. – Masterpiece.

The thesis to gain the scientific degree of candidate of economic sciences under 08.00.03 specialty – Economy and Management of National Economy. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2011.

The thesis is dedicated to the formation and support mechanism for the competitive environment on the housing and public utility market. The basic concepts of economic competition have been generalized and analyzed as well as the formation of the competitive environment. Existence mechanisms for the housing and utility market have been considered; the peculiarities for its formation as well as the factors that influence on the level of its competence have been discovered. The mechanisms for the market competition support have been structured, the intuition basis the competition protection have been researched. The conditions for the development of the housing and public utility market have been analyzed and the assessment of its potential has been made. The organizational-functional support mechanism for the competitive environment has been researched; the measures to estimate the competition support efficiency have been carried out. The ways for the development of the organizational-economic formation mechanism and support for the competitive environment on the housing and public utility market have been offered. They consist in the development of the support model for the competitive environment, improvement of the evaluation methods for the competition level and its controls, development of the support mechanisms for the entrepreneurship as well as the housing and public utility market.

Key words: utilities, competition, competitive environment, monopoly, market utilities.